

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Dr. jur. Harka Ödön

**A Magyar Királyi Honvédség gyorsan mozgó
csapatainak alkalmazási elvei és gyakorlata**

című doktori (PhD) értekezés szerzői ismertetője

Témavezető:

Dr. Kaló József egyetemi docens

Budapest, 2021.

1. A KUTATÁSI PROBLÉMA

Kutatómunkám során kérdésként merült fel, hogy a két világháború közötti időszak európai nagyhatalmainak katonai stratégiái (Fuller, Liddel Hart, Tuhacsevszkij, Isszerszon, Guderian stb.) miként viszonyultak a gyorsan mozgó egységek alkalmazásának kérdéséhez, hogyan képzelték el a jövő hadviselését. Az említett személyek a gazdasági és katonai potenciál tekintetében ugyan más kategóriába tartozó államok polgárai voltak, azonban nyilvánvaló hatással kellett lenniük a kisebb országok, így a korabeli Magyar Királyság katonai szakembereinek nézeteire is. Ennek okán, további kérdésként merült fel a kutatási tevékenységem során, hogy az 1930-as és 1940-es évek magyar katonai gondolkodóira miként hatott a nemzetközi környezet, magyar nézőpontból mit jelentett a gépesített hadviselés témája, mennyiben voltak trendkövetők az akkori idők magyar vezérkari tisztjei?

A jövő háborújára vonatkozó elméleti megközelítés mellett vizsgáltam azt is, hogy a honvédcsoportok technikai, felszereltségi szintje megfelelt-e a kor követelményeinek? Ennek körében kitértem a korabeli magyar ipari háttér bemutatására, a fegyverbeszerzésekre, továbbá arra is, hogy a második világháború során mennyire volt rugalmasnak tekinthető és sikeres a magyar honvédség az új csapatnemek (rohamtüzérség) bevezetésében, valamint elemeztem a honvédség keleti hadszíntéren szerzett bevetési, harcászati tapasztalatait és összevettem azokat a német, illetve orosz harcászat jellemzőivel.

A könyvészeti források, a korabeli szakmai folyóirat példányainak és a Honvéd Vezérkar fellelhető iratanyagának vizsgálatával választ kerestem arra, milyen elméleti megfontolások alapján, milyen szervezeti felépítés mellett, milyen technikai eszközökkel és milyen sikerrel alkalmazta a Magyar Királyi Honvédség a rendelkezésére álló, a szárazföldi haderőnem részét képező gyorsan mozgó seregtesteket a második világháború keleti hadszínterén.

2. KUTATÁSI MUNKAHIPOTÉZISEK

A kutatás megkezdését megelőzően, a következő feltételezésekből indultam ki:

1. Az első feltételezésem szerint a Magyar Királyi Honvédség gyorsan mozgó erőinek tisztikara a második világháborút megelőzően fokozatosan megismerte és adaptálta a páncélos-hadviselésre és a gyorsan mozgó seregtestek alkalmazására, valamint hadrendjére vonatkozó külföldi elképzeléseket (az ország méreteiből és a gazdaság teljesítőképességéből eredő eltérésekkel), illetve a Magyar Királyi Honvédség vezetése figyelemmel kísérte az új csapatnemek (rohamtüzérség) megjelenését, azokat a saját kötelékében is rendszeresítette.

2. A második feltevés az, hogy a korabeli magyar ipar korlátozott kapacitásai, valamint a nyersanyagokhoz való korlátozott hozzáférés okán a gyorsan mozgó erők kötelékében komoly szerepet játszott a sereglovasság a második világháború során.

3. A harmadik feltevés szerint a honvédség a páncélos csapatok felállításához rendelkezett a megfelelő forrásokkal, a magyar hadiipar képes volt harckocsik licenz keretében történő előállítására és egyes belföldi gyártású haditechnikai eszközök megfeleltek a kor követelményeinek.

4. Negyedrészt feltételeztem, hogy a magyar ipar képtelen volt kellő mennyiségű technikai eszközzel ellátni a magyar páncélos csapatokat.

3. KUTATÁSI CÉLOK

Kutatásom során, a Magyar Királyi Honvédség páncélos csapatainak hadrendjével, alkalmazási elveivel, technikai eszközeivel foglalkozó, ezeket szabályozó korabeli források (vezérkari jelentések, átiratok és javaslatok, a katonai gondolkodók tanulmányai), valamint a jelenkor releváns könyvészeti anyagai felkutatásával, tanulmányozásával, összehasonlításával elemzem, hogy miként nyertek teret a honvédségben a gépesített hadviseléssel kapcsolatos nemzetközi elképzelések. Mennyiben volt sikeresnek tekinthető a honvédség gyorsan mozgó erőinek alkalmazása, illetve a második világháború előrehaladtával milyen mértékben volt képes garantálni a magyar politikai és katonai vezetés a magyar harckocsizó és gépesített lövész egységek sikeres küzdelmét?

Munkám során bemutatom a korabeli fegyverbeszerzési lehetőségeket, hadrend-fejlesztési elképzeléseket, valamint azok gyakorlatban történt megvalósulását.

A probléma jobb átláthatósága érdekében a könyvészeti források segítségével megvilágítom azon magyar hadiipari törekvéseket, amelyek az önálló, magyar páncélgépkocsi- és harckocsigyártást célozták, bemutatom továbbá a saját fejlesztésű, a gyorsan mozgó egységek kötelékében rendszeresített technikai eszközöket (39M Csaba páncélgépkocsi). Könyvészeti és levéltári anyagok alapján ismertetem a licenzszerződések alapján realizálódott magyar harckocsigyártást (38M Toldi és 40M Turán I), valamint annak volumenét.

4. KUTATÁSI STRATÉGIA, MÓDSZEREK

A kutatásom során deduktív módon, a páncélos- és gyorsanmozgó egységek elvi, illetve gyakorlati alkalmazását szabályozó korabeli szabályzatok, egyéb levéltári, könyvtári anyagok tanulmányozásával feltártam a Magyar Királyi Honvédség szárazföldi haderőneme lovas-,

páncélos- és gépesített erői alkalmazási elveinek, továbbá azok gyakorlati megvalósulásának témakörét.

Összevettem egymással a rendelkezésemre álló, különböző forrásokból (levéltári anyagok, korabeli szakfolyóirati tanulmányok és a jelenkor könyvészeti anyagai) származó tényeket, megvizsgálva azt, hogy a korszak magyar katonai vezetése milyen mértékben követte a kor igényeit, elvi alapvetéseit.

Feltártam továbbá, hogy a Magyar Katonai Szemle című folyóiratban megjelent tanulmányok miként segítették elő a korabeli, modern hadviselési elvek általános megismerését, vezérkari elfogadását, az egyes szakmai részterületek együttműködését, a jó gyakorlatok tapasztalatainak megosztását, továbbfejlesztését.

Vizsgáltam a nyilvánosság számára készült könyvészeti források, valamint a Honvéd Vezérkar számára készült jelentések, előterjesztések közötti ellentmondások esetleges megjelenéseit, áttekintettem a Honvédelmi Minisztérium Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltárában a m. kir. Honvéd Vezérkar Főnökség 1. Osztálya gyűjteményének, a Magyar Királyi Honvédség szárazföldi gyorscsapataival kapcsolatos részét.

5. AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE

Az első fejezet bevezetésében meghatároztam a kutatási problémát, témaválasztásom okait, ismertettem a megfogalmazott tudományos problémát. Ez a rész tartalmazza emellett a kutatómunkával kapcsolatos feltételezéseimet, a kutatási célokat, módszereket és stratégiákat.

Kutatásaim során hangsúlyosan vizsgáltam a gépesített hadviselés jövőjével foglalkozó, a két világháború közötti időszak nemzetközi trendjeit felölelő tanulmányokat, külön figyelmet szentelve annak is, hogy a magyar katonai gondolkodók mennyiben követték a külföldi szakírók álláspontját és mennyire voltak felkészültek tekinthetők ezek befogadására, a magyar viszonyokra adaptálására. A könyvészeti források mellett a Hadtörténelmi Levéltár archívumában és a korabeli szakmai folyóiratok (Magyar Katonai Szemle) vonatkozó cikkeinek elemzésével kerestem annak nyomait, hogy a m. kir. Honvéd Vezérkar Főnökség hogyan tekintett a gyorsan mozgó egységekre, milyen szervezési, alkalmazási elveket, követelményeket fogalmazott meg a második világháborút megelőző évtizedben. Kutatásom során vált világossá, ezért a téma aktualitását, értékét emeli, hogy a két világháború közötti Honvéd Vezérkarnak a gépesített hadviselés kérdéséhez való hozzáállását részleteiben tudományos értekezés még nem vizsgálta. Az értekezés első fejezetében kitérek továbbá azokra a változásokra és változtatásokra, amelyek a Honvéd Vezérkar és a gépesített hadviselés

területén tevékenykedő vezetői állomány körében zajlottak le a Magyar Királyság hadba lépését követően.

A dolgozat második részében a magyar gépesített egységek fontosabb, belföldi gyártású technikai eszközeinek ismertetése mellett megvizsgáltam a Darányi-program eredményeképpen a páncélosfegyvernemet illetően megvalósult hadiipari fejlesztéseket, ezek forrásait, politikai és jogi hátterét, valamint röviden bemutatom a magyar páncélgépkocsi- és harckocsigyártás és tervezés eredményeit.

A munkám harmadik részében pedig elemeztem a Magyar Királyi Honvédség szárazföldi haderőneme gyorsan mozgó egységeinek hadrendjét és harci körülmények között megvalósult alkalmazását.

6. ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

Az 1920-as és 30-as években az európai nagyhatalmak katonai stratégiái fokozatosan „megálmodták” a szárazföldi haderőnem számára a jövő háborúját, a gondolataik eredményeként felállításra kerültek az önállóan alkalmazott, összefegyvernemi magasabbegységek (páncélosadosztályok, páncéloshadtestek, illetve hadseregek, gépesített gyalogosegységek), amelyek bizonyították erejüket és képességeiket a második világháború harcaiban. A magyar haderő szakértői (Bernola Károly százados, Somoskeőy Zoltán gépészmérnök, Gerbert Károly altábornagy) már az 1930-as évek elején komoly elméleti érdeklődést mutattak a kisharckocsik alkalmazása és technikája vonatkozásában. A gondolatok tettekre váltására 1935-től nyílt lehetőség, amely évben a Fiat-Ansaldo kisharckocsi magyarországi rendszeresítése megvalósult. A Honvéd Vezérkar 1936-ban megalkotta a kisharckocsik alkalmazási szabályzatát, és már 1935 tavaszától kezdődően figyelemmel kísérte a német haderő motorizációs törekvéseit, így az első német páncéloszászlóalj megalakulását is. A kisharckocsik bevetési, szervezési kérdéseit a Honvéd Vezérkar az 1938-as nyári hadgyakorlaton tesztelte, amelynek során nyilvánvalóvá váltak a hozzáértők számára a jármű technikai hibái és szerkesztési hiányosságai. Ugyanebben az évben Gorondy-Novák Elemér vezérezredes a gyorscsapatok gyakorlatainak megtekintését követően számos kritikai észrevételt fogalmazott meg, többek között a kommunikáció hibáira, a parancsadási technika túlzott formalizáltságára, valamint a kiképzés hiányosságaira vonatkozóan. Az utolsó teljes békeév a fentiek mellett számos más történés miatt is kiemelkedő jelentőséggel bírt. Ekkor indult a Győri-program, a Magyar Királyság komoly külpolitikai sikereket ért el (Bledi egyezmény, I. bécsi döntés), a Honvédségnél pedig rendszerbe állították az első, korszerű páncélos járművet (38M Toldi). Az I. bécsi döntés következtében a Magyar Királyi Honvédség egységei (I., II., VI. és VII. hadtestek) birtokba vették a Felvidék déli részét, majd 1939 tavaszán

Kárpátalját. Ekkorra már nyilvánvalóvá vált az is, hogy a Honvédség páncélosegységeinek égető szüksége lesz egy közepesharckocsira. Az időhiány, a szűkös beszerzési lehetőségek a hadvezetést 1939 októberében arra indították, a cseh Skoda gyárral vegyék fel a kapcsolatot a kívánt közepesharckocsi (T-21) gyártási licenzének megszerzése érdekében. A következő évben a felek között létrejött a szerződés, és a típust 40M Turán néven rendszeresítette a Honvédség.

A haditechnika fejlődése mellett változások történtek a magyar gyorsan mozgó egységek szervezeti felépítésében is. 1940. október 12-én kiadott miniszteri rendelkezés azonnali hatállyal elrendelte valamennyi kerékpáros és gépkocsizó gyalogos alakulat, a lovasság és a páncélos csapatok egy fegyvernembe történő szervezését. Közvetlenül ezt megelőzően, 1940 szeptember végén vitéz Horváth Sándor vezérőrnagy megfogalmazta a célokat és kijelölte a magyar páncélos fegyvernem számára a követendő utat. A hadelmélet fejlődése körében figyelmet érdemel Rásky Jenő főhadnagy és Belezna István százados neve, akik a páncélos háború addigi történéseit tanulmányozva írásaikban az összefegyvernemi, illetve összhaderőnemi együttműködés fontosságára hívták fel a figyelmet.

A szervezeti átalakításokkal (lovasegységek kivonásával) párhuzamosan 1942. október 1-jével a Gyorshadtest-parancsnokságból létrejött az I. páncéloshadtest-parancsnokság. Az 1. (tábori) páncéloshadosztály 1942–43 évi oroszországi küzdelmei rávilágították a figyelmet arra, hogy a magyar harckocsizók – megfelelő technikai eszközök birtokában – képesek harcászati sikereket elérni, azonban a veszteségterhes doni hídfőcsaták során az is nyilvánvalóvá vált, hogy a páncélosegységekkel együttműködő gyalogság kiképzésén, fegyelmi színvonalán javítani szükséges.

Az ipar erőfeszítéseinek eredményeképpen a Honvédség állományába 1940-től a Turán I mellett további haditechnikai eszközök is bekerültek, rendszerbe állt a 40M Nimród páncélvadász és légvédelmi gépágyú, illetve a 43M Zrínyi rohamtarack. Utóbbiakat a Vezérkar tervei szerint osztályonként, harctámogató feladattal a gyalogoshadosztályok mellé (valamint lovashadosztályokhoz) kellett megszervezni. A Vezérkar döntésének megfelelően 1943 májusában Barankay József százados parancsnoksága alatt, önkéntesekből létrejött a Magyar Királyi Honvéd „Zrínyi” rohamtüzér kiképzőkeret-parancsnokság, majd ezt követően Barankay százados vezetésével 1943. október 1-jén kiképzési tancsapatként megalakult az 1. rohamtüzérosztály, amelyet 1944. április 1-jével követett további hét rohamtüzérosztály békehadrend szerinti felállítása.

A magyar páncéloserők és lovassági egységek az 1944-es év galíciai, lengyelországi, és erdélyi védekező küzdelmeikben bizonyították harckészségüket és elszántságukat, azonban a

technikai felszerelés elégtelen mennyisége és elavultsága, valamint az ellenfél nyomasztó technikai és élőerő fölénye miatt – leszámítva egyes harcászati sikereket – nem tudtak jelentős eredményt elérni.

7. ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEK

1. Bizonyítottam azt, hogy a Magyar Királyi Honvédség gyorsan mozgó egységekkel foglalkozó katonai szakértői a korabeli európai katonai nagyhatalmak gondolkodóinak a gépesített hadviselésre vonatkozó elképzeléseit megismerték és nyomon követték a páncélos hadviselésre vonatkozó különböző elméleteket, amelyeket hozzáigazítottak a magyarországi lehetőségekhez. Igazoltam továbbá azt is, hogy a Honvéd Vezérkarban már 1941-ben aktuálissá vált a rohamtüzérség felállítása.

2. Igazoltam, hogy a korabeli magyar hadszervezet nem tekinthetett el a lovasseregtetek önálló alkalmazásától, a sereglövasság feladata az áttörés második lépcsőjeként a harckocsik által kikényszerített áttörés eredményeinek kiaknázása és az állásban maradt, kisebb ellenséges maradványerők letörése volt.

3. Igazoltam, hogy a Magyar Királyi Honvédség az 1938–1944 közötti időszakban, az igényekhez viszonyítva, nem szenvedett hiányt anyagi (financiális) forrásokban, azonban ezek hatékony és maradéktalan felhasználása – elsősorban beszerzési problémára visszavezethetően – nem valósult meg. A magyar előállítású páncélgépkocsik (39M Csaba) fejlesztési szakaszainak, eredményeinek áttekintésével bizonyítottam, hogy a korabeli magyar hadi- és járműipar képes volt a kor színvonalának megfelelő saját fejlesztésű páncélozott (könnyű) járművek legyártására. A Toldi könnyűharckocsi és a Nimród páncélos gépágyú belföldi gyártásának vizsgálatával, valamint a későbbi Turán-család hazai előállításának elemzésével bizonyítottam, hogy a külföldi fejlesztésű harcjárművek licenz keretében megvalósított belföldi gyártása sikerrel valósult meg, amely eredmény egyértelműen a magyar hadiipar sikertörténete.

4. Igazoltam, hogy a magyar hadiipar – a legyártott, összesen mintegy 700 darab páncélos technika ellenére – nem volt képes kiszolgálni a honvédség nehéztechnika iránti igényeit.

8. KUTATÁSI EREDMÉNYEK FELHASZNÁLHATÓSÁGA, AJÁNLÁSOK

A kutatómunka eredményei a hadtudomány iránt nyitott, katonai előképzettséggel nem rendelkező személyek számára is információs forrást jelenthetnek. A dolgozat értelmezési keretet igyekszik biztosítani valamennyi érdeklődő számára a korabeli európai nagyhatalmak gépesített hadviseléssel kapcsolatos katonai elképzeléseinek megértéséhez és elemzéséhez,

valamint a vonatkozó magyar hadtörténelem két világháború közötti időszakának alaposabb megismeréséhez.

A kutatás eredményei felhasználhatóak továbbá az oktatásban is, így az egyetemi társadalomtudományi stúdiumok (történettudomány) körében, valamint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Karának képzési anyagában is.

A dolgozat magyar vonatkozásai okán a kutatás eredményei hasznosíthatók a Zrínyi 2026 program kapcsán úgy a Honvédelmi Minisztérium és a Magyar Honvédség Parancsnoksága szervezeteinél, mint a védelmi beszerzések tervezésében, végrehajtásában, a hazai védelmi ipar fejlesztésében érintett további kormányzati igazgatási szerveknél és állami tulajdonú gazdasági társaságoknál. A magyar hadiipar 21. századi újraépítése során érdemes figyelemmel lenni a Győri-program keretében megvalósult fejlesztésekre, elkövetett hibákra, levonva azokból a tanulságokat. A fegyverzeti, képességbeli fejlesztések során iránymutatásul szolgálhatnak az 1930-as és 1940-es évek magyar katonai gondolkodói, a hadiipari mérnöki innováció, csakúgy, mint az ország földrajzi lokációjából eredő kihívások és meglévő problémák.

A dolgozatban érintett témakör további elemzése, illetve a Magyar Királyi Honvédség gyorscsapatait érintő, elsősorban a kisantant államok által jelentett kihívások, hadműveleti, harcászati elképzelések bemutatása, az erőviszonyok pontos feltárása érdekében érdemes lehet a szomszédos országok vonatkozó szakirodalmának, katonai levéltári anyagainak áttekintése és feldolgozása. A korabeli magyar ipari képességek reális értékelése szükségessé tenné továbbá a környező országok (elsősorban a régió legjelentősebb ipari háttérével bíró Csehszlovákia) hadiipari potenciáljának megvizsgálását és annak magyar képességekkel történő összevetését.

9. A DOKTORJELÖLT TÉMAKÖRBE KÉSZÍTETT PUBLIKÁCIÓINAK JEGYZÉKE

HARKA, Ödön: A gépesített hadviselés nézetrendszerének kialakulása Magyarországon az 1930-as években (Hadtudományi Szemle 2017. X. évfolyam 1. szám pp. 251-274.)

HARKA, Ödön: A gépesített hadviselés elvének gyakorlati megvalósulása a magyar haderő harci alkalmazása során az 1940–1944-es években (Hadtudományi Szemle 2018. XI. évfolyam 2. szám pp. 53-76.)

HARKA, Ödön: A gépesített háború elméletének nyugat-európai teoretikusai a két világháború között I. (Hadtudományi Szemle 2020. XIII. évfolyam 1. szám pp. 103-111.)

HARKA, Ödön: A gépesített háború elméletének nyugat-európai teoretikusai a két világháború között II. (Hadtudományi Szemle 2020. XIII. évfolyam 2. szám pp. 13-26.)

HARKA, Ödön: A gépesített hadviselés kérdésének szovjet megközelítése a két világháború között I. (Hadtudományi Szemle 2020. XIII. évfolyam 3. szám pp. 23-34.)

HARKA, Ödön: A gépesített hadviselés kérdésének szovjet megközelítése a két világháború között II. (Hadtudományi Szemle 2020. XIII. évfolyam 4. szám pp. 5-11.)

HARKA, Ödön: Combat Support Armament of the Rapid Forces in the Hungarian Royal Defence Forces (Hadtudományi Szemle 2021. XIV. évfolyam 1. szám pp. 5-16.)

HARKA, Ödön: Az Ansaldo kisharckocsi (Hadtudományi Szemle 2021. XIV. évfolyam 2. szám pp. 17-28.)

MEGJELENÉS ALATTI CIKKEK:

HARKA, Ödön: A gyorsfegyvernem hivatalos létrejötte Magyarországon (Hadtudományi Szemle 2021. XIV. évfolyam 3. szám)

10. A DOKTORJELÖLT SZAKMAI ÖNÉLETRAJZA

Név: dr. Harka Ödön Zoltán

Tanulmányok:

1992-1997:	József Attila Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar, Szeged; „summa cum laude” diploma
1998-2000:	Német Gazdasági Jogi kurzus, a potsdami és a szegedi egyetemek közös német nyelvű magiszter programja
2000	Jogi szakvizsga (jeles minősítéssel)
2016-	Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar, Hadtudományi Doktori Iskola, PhD hallgató (levelező képzés)

Munkatapasztalat:

2000-	Ügyvédi kamarai tagi jogviszony (Jász-Nagykunszolgálati Megye)
2001-2021	Tudományos munkatárs, Szegedi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar, Nemzetközi Magánjogi Tanszék, kollíziósjog és nemzetközi gazdasági kapcsolatok jog területén előadások tartása, folyamatos részvétel államvizsga-bizottságokban (kérdőí feladatkörben)
2002-2003:	Ügyvéd, Martonyi és Kajtár Baker&McKenzie Ügyvédi Iroda, Budapest, a Társasági és kereskedelmi jogi csoportban ügyvédi tevékenység folytatása, nemzetközi kereskedelmi szerződések előkészítése, véleményezése, részvétel cégátvilágításokban pénzügyi jogi és ingatlanjogi területen;
2002-	Budapesti Ügyvédi Kamarai tag, szakterületek: nemzetközi kereskedelmi, biztosítási jogterületen jogi tanácsadási és teljeskörű ügyvédi tevékenység ellátása, csőd és felszámolási eljárásokkal kapcsolatos teljeskörű jogi tevékenység ellátása, kintlévőségek

kezelésével kapcsolatos peres és peren kívüli képviselői ellátása, kockázatkezelés, érte ez alatt elsősorban a szállítói kintlévőségek megtérülése érdekében biztosítéki rendszerek (zálogjog, óvadék, ingatlan-opció) kidolgozását; ingatlanjog, társasági és kereskedelmi jog

Egyéb ismeretek:

Nyelvismeret: angol (tárgyalóképes, szakmai, középfokú nyelvvizsga), német (tárgyalóképes, középfokú nyelvvizsga), felhasználói szintű számítógépes ismeretek (MS Word, Excel), „B” kategóriás jogosítvány